

Kristne friskoler som tydelige alternativ

Formålsparagrafer og visjoner

Forkynnelse og formidling

Helje Kringlebotn Sødal

Professor, UiA

Første tema:
Formål og
verdigrunnlag

Ideal: balanse mellom formål og virksomhet

- Ubalanse i favør av formålet
  - Skolen forsømmer plikter i rammeverket og skiller lite mellom skole og menighet
- Ubalanse i favør av virksomheten
  - Skolen blir ikke et religiøst alternativ

Utgangspunkt

- Friskoler har rett til å drive virksomhet på livssynsgrunnlag når skolens læreplaner er «jevngode» med den offentlige skoles, og elevene får opplæring som i **art** og nivå svarer til de kunnskapene og ferdighetene som formidles i offentlig skole (Udirs veileder for ansettelse ved friskoler 2021)
- Forkynnelse er tillatt, men friskolelovens formålsparagraf innebærer at opplæringen må ta sikte på å **utvikle respekt for alle elevenes verdier**, også de som ikke deler skolens verdigrunnlag (Udirs veileder for ansettelse ved friskoler 2021)
- Kristne, statsstøttede friskoler er **pedagogiske virksomheter**, ikke eiers trosopplæringstilbud
- **Det er legitimt og påkrevd med forskjeller til offentlig skole, men hvor store er og bør forskjellene være når det gjelder «art»?**

Forskjellsforskning 1

Egen forskning (2005, med Hans Hodne). Vi fant:

- at den viktigste forskjellen til offentlig skoles KRLE, var at religionsundervisningen fungerte som opplæring **til tro**, ikke om tro (5 skoler på Agder)
- at lærerne tok åpent stilling til religionenes sannhetskrav, og de ble sammenlignet med kristendom som «fasit»
- at vi ikke hadde belegg for å hevde at elevene ble dårlig forberedt for å møte en flerkulturell hverdag i disse skolene
- ikke at lærerne var konservative pedagogisk, snarere tvert om

Forskjellsforskning 2

Hilde R. Grimm (2012): *På skole med Jesus?*, Masteroppgave i ledelse, UiA

Grimm fant:

- Mye likt i visjoner og vedtekter, ellers store forskjeller
- Variasjon i implementeringen av kristne elementer fra vedtektene, og variasjon i lojalitet mot pedagogiske styringsdokumenter
- Variasjon i livssynskrav til ansatte
- At rektors tilknytning til kristen tro spilte stor rolle

Grad av trosrelaterte elementer og kristen kultur i hele skolestrukturen (fig. s. 85)

Indeks 1-7: Hele skolestrukturen

		Antall skoler	Prosent
Grad av trosrelaterte elementer og kristen kultur i hele skolestrukturen	Lav	10	24,4
	Middels	12	29,3
	Høy	19	46,3
	Total	41	100,0

Forts.

Grimm fant også variasjon knyttet til eier, størrelse og alder

- Katolske skoler: Lav grad av implementering av troselementer (lav svarprosent)
- Adventistsamfunnet og lutherske frimenigheter: Høy grad
- Lutherske organisasjoner innen Dnk: Middels grad
- Karismatiske menigheter: Variasjon, vanskelige å plassere entydig

- Skolens størrelse og alder hadde en viss betydning

Forskjellsforskning 3

- Lærere opplever få spenninger mellom sitt pedagogiske og misjonale oppdrag (Skjegstad 2018)
- Få lærere opplever problemer ifht. undervisning om skapelse – evolusjon, men det er ikke nødvendigvis felles praksis på skolene i møte med temaet (Innerdal 2018)
- Forskjeller mellom kristne skoler følger ikke uten videre kirkegrenser. Mest markering av kirketilhørighet i katolske skoler og DELK-skoler (Innerdal, Kristiansen og Skrunes 2018)

Et sideblikk til barnehagen

- Egne studier om kristne barnehager (2020 og 2021, med Olav Hovdelien). Vi fant:
  - skiller mellom «høyprofilerte» og «lavprofilerte» barnehager
  - at mange informanter hadde problemer med verbalt å skille mellom forkynnelse og formidling
  - ikke brudd med rammeverket og til dels høy grad av etterfølgelse av Rammeplanens ERF-mål om religion
  - at tros- og livssynsbarnehagene gjennomgående prioriterte metodemangfold og normalisering av religiøse emner i hverdagen høyt
- «Dette skal være en pedagogisk og faglig god barnehage som har Jesus i tillegg, ikke en barnehage som har Jesus og så litt faglig i tillegg»
- «Barnehagen er ingen søndagsskole...»

Friskolelovens formål (§ 1-1)

Opplæringa ved skolar som blir godkjende etter lova her, skal ta sikte på:

- a) å utvikle personlegdommen, talentet og dei mentale og fysiske evnene til elevane,
- b) å utvikle respekt for menneskerettane, grunnleggjande fridommar og for dei prinsippa som pakta til Dei sameinte nasjonane vernar om,
- c) å utvikle respekt for foreldra og den kulturelle identiteten, språket og verdiane til eleven, for dei nasjonale verdiane i det landet der eleven bur, og respekt for kulturar som er ulike hans eller hennar eigen,
- d) å førebu eleven til eit ansvarleg liv i eit fritt samfunn i ei ånd av forståing, fred, toleranse, likestilling mellom kjønna og venskap mellom alle folkeslag, etniske, nasjonale og religiøse grupper og personar som høyrer til urfolk,
- e) å fremje respekten for naturmiljøet.

Tolkning:

- Myndighetene vil sikre at friskoler driver i samsvar med FNs menneskerettigheter og fremmer «fellesverdier» samtidig som de har et alternativt verdigrunnlag
- Forebygge segregering (særlig med tanke på skoler etablert av innvandrergupper?)
- Sikre respekt for alle elevers verdier, også de som ikke deler verdigrunnlaget

Godkjenningsgrunnlaget (§ 2-1, andre ledd bokstav a)

Den enkelte skole må synliggjøre verdigrunnlaget i

- stiftelsesdokument (med livssynsvedtekt)
- læreplanen som helhet
- i relevante fag

«Samlet sett må skolens verdigrunnlag fremkomme på en tydelig måte, og det livssynsmessige grunnlaget må være synlig i hele virksomheten»

(Udirs veileder for ansettelse 2021, 2.2)

Udir om synliggjøring av verdigrunnlaget (2011)

Eksempler på hvordan skolen kan synliggjøre verdigrunnlaget

- Skolen kan ta inn nye punkter i overordnet del.
- Skolen kan ha tillegg i delen om faget i læreplaner i relevante fag.
- Skolen kan ha flere kompetansemål enn de som er fastsatt i læreplanene i fag i LK20.
- Skolen kan flytte kompetansemål mellom fag innenfor trinnene slik de framgår av LK20.
- Skolen kan lage egne alternative kompetansemål, men sentral kompetanse må ivaretas på trinnene slik de framgår av LK20.
- Grunnskoler kan synliggjøre verdigrunnlaget sitt i faget kristendom, religion, livssyn og etikk gjennom å utarbeide for eksempel et kristendomsfag. Dersom skolen velger dette, må kompetansemål som gjelder andre religioner og livssyn ivaretas i andre relevante fag.
- Videregående skoler kan synliggjøre verdigrunnlaget sitt gjennom en egen læreplan på Vg1 og Vg2 i det livssynet de søker på grunnlag av.
- På Vg3 kan skolen synliggjøre sitt verdigrunnlag i læreplanen i religion og etikk, for eksempel ved å tilføre flere mål, eller å ha en egen læreplan i det livssynet de søker på grunnlag av i tillegg til religion og etikk-planen i LK20.
- Videregående skoler kan også velge å synliggjøre verdigrunnlaget sitt gjennom et eget obligatorisk tilleggsfag på alle trinn.

Synliggjøringstillegg

- Friskoler må synliggjøre eget verdigrunnlag i læreplanen
  - kristne skoler: minimum for KRLE/kristendomskunnskap og en overordnet del som viser skolens kristne verdisyn
- KFF har utarbeidet og fått godkjent synliggjøringstillegg for 6 fag og tillegg til overordnet del (kort og lang)
- **Skoler som vil benytte lovens rett til forskjellsbehandling ved ansettelse, bør vurdere nøye om verdigrunnlaget er tydelig og integrert nok for å sikre retten til dette**

KFFs tillegg til overordnet del

Større potensial når det gjelder tverrfaglig tema folkehelse og livsmestring?

Folkehelse og livsmestring

Hva med å framheve kristen tro og kristne fellesskap som hjelp til livsmestring, og det å arbeide med eksistensielle spørsmål i lys av kristen tro?

- «Livet er ikke et problem som skal løses, men en virkelighet som skal leves» S. Kierkegaard
- Kristent menneskesyn som ressurs: Skapt, ønsket og elsket av Gud – likeverd, tilgivelse og håp

KFF har ikke synliggjøringstillegg for

- Musikk
- Kunst og håndverk
- Mat og helse

Er de ikke «relevante fag»? Hva med kristendommens materielle og estetiske dimensjoner?

Noen trekk ved KFFs tillegg i språkfag

- Stor vekt på tekstutvalg som framhever positive forbilder
- Lite vekt på utfordringer fra de nye mediene
- Bruke språk til «Guds ære»
- Fremmedspråk: lite vekt på kristendommens globale karakter

Hva er et formål?

Formuleringer som angir hensikten med / målet for virksomheten, og som også ofte sier noe om hvordan målet skal nås

- Eksempel: Hovedavtalen LO-NHO 2018-21:

Formålet med denne avtale er å styrke og videreutvikle samarbeidet mellom de ansatte, deres representanter og ledelsen i den enkelte bedrift og konsert (§ 12-1 som kobles med 9-1:) De ansatte og deres tillitsvalgte skal ha reell medinnflytelse og gjennom samarbeid, informasjon og drøftelse bidra til verdiskapning og produktivitet ...

FN-paktens formål

Artikkel 1.

De Forente Nasjoners formål er:

1. å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet, og i dette øyemed å treffe effektive, kollektive tiltak for å hindre og fjerne trusler mot freden og å undertrykke angrepshandlinger eller andre fredsbrudd, og å sørge for at internasjonale tvister eller situasjoner som kan lede til fredsbrudd, blir ordnet eller bilagt ved fredelige midler i samsvar med rettferdighetens og folkerettens prinsipper;
2. å utvikle vennskapelige forhold mellom nasjoner grunnlagt på respekt for prinsippet om folkenes like rett og selvbestemmelsesrett og å treffe andre tiltak som er egnet til å styrke verdensfreden,

Formål og åpen kommunikasjon

- Friskoler må ha et formål i vedtektene, men det er vanskelig å finne formålene på hjemmesidene.
  - Hvorfor?
  - Oppfatter mange skoler visjoner og formål som det samme?
- Det er fordeler med å synliggjøre formålet overfor
  - samfunnet
  - foreldre og elever
  - egne ansatte og potensielle ansatte

Formål - visjon

Formål

- Juss
  - Forpliktende fundament for hele virksomheten
  - Klargjørende for alle parter
  - Ofte presise
-
- Norsk offentlig skole: «Opplæringen skal (4x) ... bygge på verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som...»

Visjon

- Framtidsbilde, noe å strekke seg etter
  - Knyttet til bedrifter, også tatt opp av mange menigheter og skoler: «felles mål og verdier»
  - Ulike eksterne og interne versjoner?
  - Ofte slagordspreget
-
- Disney: «To make people happy»

Danielsen-skolene

- Formål:

a. Danielsen Videregående Skole skal i all sin virksomhet søke å skape et læringsmiljø som fremmer et kristent helhetssyn på livet forankret i troen på Gud som skaper og frelser slik dette er uttrykt i Bibelen og de evangelisk-lutherske bekjennelsesskrifter.**)

Skolen vil i alt sitt arbeid gjøre Kristus kjent for elevene slik at Han kan bli trodd og etterfulgt.

b. I forståelse med foreldrene og i respekt for elevene vil skolen formidle kunnskap, inspirere til læring og utvikling av hele mennesket for å utruste elevene for et godt og ansvarlig liv i hjem, samfunn og menighet.

I møte med elevene, i og utenfor skolen, er hele personalet medarbeidere og forbilder og har et ansvar for å fremme skolens overordnede formål.

Formål i noen barnehager

- Læringsverkstedet Solkollen er verdimelessig forankret i kristen tro og tradisjon. Dette verdigrunnlaget formildes blant annet gjennom sang og musikk, bibelfortellinger og kristen høytidsmarkering»
- «Barnehagen skal, i nær forståelse og samarbeid med hjemmet, hjelpe til med å gi barna kristen oppdragelse i et godt og trygt miljø ...»
- «Frelsesarmeens barnehager bygger sin virksomhet på FAs kristne grunnsyn og skal gi barna kunnskaper, erfaringer og opplevelser i kristen tro og tradisjon»

Strategiske overveielser om formål og verdigrunnlag

- Det bør finnes et lett tilgjengelig formål, eventuelt supplert av visjon(er)
- Formålet bør angi hovedmålsetting og vise hvordan den blir implementert i skolehverdagen, og hvilke forpliktelser formålet får for de ansatte
- Det kan være en fordel å ha synliggjøringstillegg i alle fag, gjerne med egne kompetansemål

Andre tema: Formidling og forkynnelse

Hva er rimelig volum og art på kristen formidling og forkynnelse i en kristen skole – til forskjell fra menighetens ordinære trosopplæring?

Hva er kristen forkynnelse?

- Bevisst verbal formidling av kristen tro å skape forandring, i.e. «overbevisende kommunikasjon»
- Forkynneren representerer noen (en kristen menighet/organisasjons/institusjon) og er forpliktet på et oppdrag (misjon) og en tekst (Bibelen)
- Forkynnelse krever kunnskap, kanskje også erfaring
- Forkynnelse handler om makt. Maktmisbruk handler bla. om å *ikke* behandle tilhørerne med respekt, og å drive skjult kommunikasjon
- Kristen forkynnelse er åpen i sitt vesen

Pedagogisk virksomhet – og forkynnelse?

Å formidle

- Gi kunnskap
  - Fortelle og snakke om
  - Ikke stille overfor trosvalg
  - Kognitivt orientert
-
- Mål: Økt kunnskap

Å forkynne

- Gi kunnskap og påvirke
  - Fortelle, samtale, synge, be ...
  - Invitere til trosvalg
  - Kognitivt, emosjonelt og appellativt orientert
-
- Mål: Personlig tilslutning

Aristoteles, klassisk retorikk og forkynnelse

- Logos
  - Fornuftsbasert argumentasjon, fakta, veie argumenter
- Patos
  - Følelsmessig argumentasjon, opplevelser, oppmuntre, advare, gi håp
- Etos
  - Troverdighetsargumentasjon, bruke egen eller andres autoritet
    - God kunnskap, god karakter, god vilje (raushet, medlidenhet, medfølelse)

Tradisjonsformidling på to nivåer

Hjalmar Sunden (1970)

- Verbal tradisjonsformidling: snakke med barnet **om Gud** – skole og barnehage
- Total tradisjonsformidling: snakke med barnet **til Gud** – hjem og menighet

Plural tradisjonsformidling

Sødal & Hovdelien (2020)

- Sammensatt formidling, ikke *enten* verbal *eller* total formidling
- Det finnes et mellomområde som lovverket ikke gir helt entydige rammer for, og som er vanskelig å definere skarpt
  - Hyppige og varierte møter med kristen tro, etikk og tradisjon («troselementer») i planlagte og spontane aktiviteter
  - Integrert kristen formidling, men uten at innhold, omfang og metoder samlet sett gjør virksomheten til et regulært kristent barnearbeid

Til samtale

- Sammenlign formålene for deres skole.
- Bør det være metodeforskjeller mellom aktiviteten på en kristen friskole og det som skjer i eiers barnearbeid? Konkretiser.
  - «Grenda kristne skole» (1-4) har fribønn som del av klassesamlingen et par dager i uka. Elevene oppmuntres til å be høyt. Vurder praksisen.
  - Har (sterkt repeterende) lovsang (med løftede hender) en legitim plass i skoleandakter?
- «Sentrumsskolen» har noen muslimske elever og flere elever fra sekulære familier. Bør dette få innvirkning på hvordan fellessamlingene utformes?
- I hvilken grad bør tekster i språkfagene skille seg fra utvalget ved offentlige skoler? Finnes det tekster som *bør* eller *ikke bør* brukes? Konkretiser.
- Drøft om arbeid med nett-tekster og sosiale medier burde være satsningsområde på deres skole. Hvis ja, hvordan?